NYÁRÁD

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017. október – egyeztetési anyag

Nyárád

Településképi Arculati Kézikönyve

készült: 2017. június - szeptember

KÖSZÖNTŐ

A település történeti értékeinek hordozói a telkek és utcák hálózata, a különböző funkcióinak aránya, a természetes és művi környezet viszonya, a település egyedi ismertető jelei. A településképi arculati kézikönyv és a településképi rendelet többek között a védelmi elveket ülteti át a gyakorlatba. Magyarországon az örökségvédelem a helyi közösségek feladata, ám minden védelmi stratégia annyit ér, amennyit a helyben lakók megvalósítanak belőle. Fontos, hogy már a készítés során minél több helyi lakos vegyen részt a folyamatban. A településkép védelmét a helyi értékek megőrzését éppúgy, mint az új fejlesztéseket végső soron a helyi közösség érdekében kell megvalósítani, ezért ez a munka csak a helyi közösséggel együtt képzelhető el.

Az elmúlt évtizedben Nyárád arculata, települési környezete, infrastrukturális fejlettsége a helyi önkormányzat irányításával és a Nyárádon élő szorgalmas emberek munkájával minőségi változásokon ment át. Otthonunk, valamint tágabb értelemben vett épített és természeti környezetünk, a településközpont, az utcák szépsége és korszerűsége nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy jól érezzük magunkat mi itt Nyárádon lakók és az idelátogatók egyaránt.

Ez a kézikönyv irányt mutat nemcsak a települési döntéshozóknak, szakembereknek, de a lakosoknak, az építtetőknek egyaránt. Felelősek vagyunk azért, hogy régi és új épületeink hozzájáruljanak településünk képének jobbá tételéhez.

Alakítsuk együtt Nyárád jövőjét!

Pajak Károly

polgármester

TARTALOMJEGYZÉK

KÖSZÖNTŐ 3

BEVEZETÉS 6

TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA 8

ÖRÖKSÉGÜNK 12

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK 18

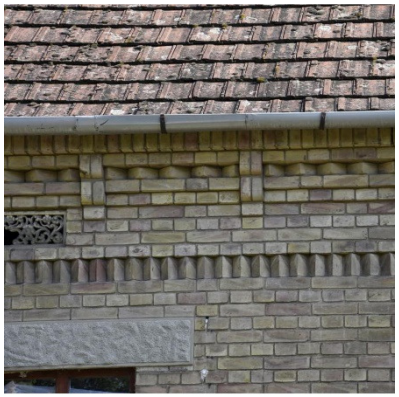
AJÁNLÁSOK, KÖRNYEZETALAKÍTÁSI ÚTMUTATÓ 26

HELYI ÉS KORTÁRS JÓ PÉLDÁK 57

FORRÁSOK 68

IMPRESSZUM 69

BEVEZETÉS

Jelen dokumentum Nyárád község **Településképi Arculati Kézikönyve**, melynek célja, hogy segítséget nyújtson mind a helyi lakosoknak, mind a település életébe bekapcsolódni kívánóknak, hogy **az értékek felismerésével** és a településképhez kapcsolódó alapelvek bemutatásával tárja fel **a település épített és természeti környezetének szépségeit**. Bevezeti az olvasót a település meglévő építészeti értékeinek tárházába, hogy aki szeretne, olyan házat tudjon építeni, illetve környezetét olyan módon tudja alakítani, mely nemcsak büszkeséggel tölti el, hanem az a település képéhez, karakteréhez is illeszkedik, azt **hagyománytisztelettel** gondolja tovább.

A ház – vagyis a lakás, lakóépület – elválaszthatatlan kapcsolatban áll a hozzá közvetlenül kapcsolódó létesítményekkel, az udvarral, a kerttel. A telkek rendszere pedig összefüggésben áll a beépítéssel. Ezek kapcsolata az utcával, maga az utca, míg az utcák kapcsolatának rendszere egy adott tájegységen az életmódtól és a lakóhelyi kultúrától függő, ismétlődő mintákat hoz létre. E minták sok esetben **nemzeti kultúránk részévé váltak**, de a társadalmi fejlődés, az életmódváltás és a falusi életminőség lehetőségeinek szűkülése miatt eltűnőben vannak. A kézikönyv célja így elsősorban az, hogy segítséget nyújtson **a hagyományok feltárásához és megőrzéséhez** a jövőben is.

A kézikönyvtől nem a meglévő – sokszor történeti - minták formai átvételének lehetőségét kell várnunk – bár indokolt esetben ez is elképzelhető –, hanem azt **a környezetteremtő - környezetalakító gondolkodásmódot**, amely a kultúra folyamatosságát helyreállíthatja, és termékenyítőleg hathat a mai igények korszerű, de a hagyományokat is magába ötvöző megformálására. A kézikönyv mind léptékében, mind szemléletében újszerű megközelítést igényel, léptékében ugyanis nem az épületre, hanem az azt magába foglaló és értelmező mikrokörnyezetre irányul, szemléletét pedig nem a műemlékvédelem vagy a néprajz, hanem a környezetteremtés helyi örökségének továbbfejlesztése orientálja.

A kézikönyv műfajából és terjedelmi korlátaiból adódóan nem ad teljes körű képet a település adottságairól, de ennek ellenére nem egy merev, lezárt egész kíván lenni, hanem nyílt, hozzászólásokat és a lakossági véleményeket is befogadó kezdeményezés, mely akár új, jó példákkal folyamatosan bővülhet is.

Az itt megfogalmazott **ajánlások** természetesen nem kötelező érvényűek, céljuk nem egy **tervezési kézikönyv** átadása, hanem sokkal inkább az épített környezet hagyományos értékek figyelembe-vételével történő alakításának segítése a valós értékek feltárásával.

A kézikönyv tartalmát *„a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről”* szóló 314/2012. (XI. 8.) kormányrendelet 12. melléklete határozza meg, így értelemszerűen annak előírt tartalmát követi, de beépíti a lakossági fórumok és egyéb személyes interjúk tanulságait is. A kézikönyv szemléletformáló célt szolgál, amelyet **a települési önkormányzat határozattal fogad el.**

TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA

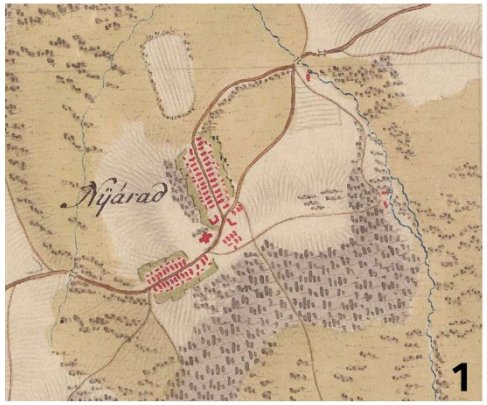
Nyárád a Marcal-völgy és a Bakony találkozásánál, a Pápa-devecseri sík közepén található település. A községhez legközelebbi nagyobb város Pápa, melytől 10 km-re található délnyugati irányban. Maga a település a Marcal mellékpatakjai által kialakított kiszélesedett, enyhén tagolt hordalékkúp-mezőn helyezkedik el, 159 m-es tengerszint feletti magasságban. A falu déli határában agyagos, homokos kavicsos dombok húzódnak. A Bakony - karsztos röghegység lévén - a felszínére hulló csapadékvizet a talajban vezeti el, s a hegy lábánál eredő patakokban továbbítja. Ilyen patak például a Hajagos- és a Bitva-patak, melyek a Kismosó-patakkal egyetemben összegyűjtik a település vizeit, s egészen a Marcalig vezetik.

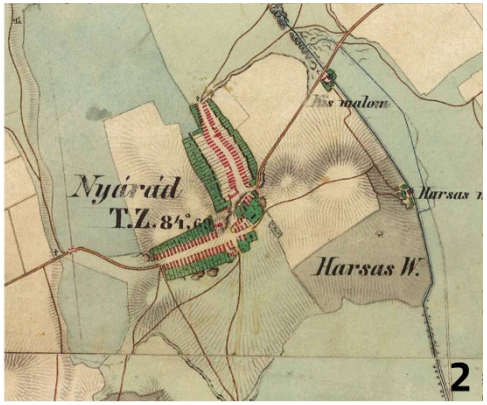
A falu területe megközelítőleg 1980 hektár, melynek belterülete közel 120 hektárt tesz ki. A külterületen a művelésre alkalmas területeken mezőgazdasági tevékenységet folytatnak, a szántóföldeken növénytermesztéssel foglalkoznak. A szántók mellett a Hajagos és a Bitva völgyében, valamint a falut övező sík területen nagy kiterjedésű réteket és legelőket találunk, rajtuk kívül a szántóföldeket csak helyenként szakítja meg egy-egy új telepítésű erdő. Ezen erdőségek egy része védelmi, többsége viszont gazdasági funkciójú, rajtuk túlnyomórészt magán erdőgazdálkodás folyik.

Jelenleg nagyjából 960-an laknak a településen, jelentős részük ma is – mint ahogyan az elmúlt évszázadokban is – a mezőgazdaságból él: a falu határában található Magyarország egyik legnagyobb sertéstelepje, emellett a növénytermesztés is sok embert foglalkoztat. Ezen kívül nemrégiben egy német-magyar érdekeltségű korszerű varroda létesített telephelyet a községben, sok helybeli asszonynak munkalehetőséget biztosítva ezzel. Mindezekkel együtt a településről sokan a közeli Pápára járnak dolgozni.

Nyárád eredetileg egyutcás falu volt, ma már azonban többutcás település. A 18. századi első katonai felmérésben még csak a mai Kossuth Lajos és Arany János utca egymással majdhogynem 90°-ot bezáró csatlakozása látható, találkozásuknál a római katolikus templommal. A második katonai felmérés, mely az első után bő száz évvel készült, jelentős változásokat nem mutat, csupán az utcák hossza növekedett, s a Kossuth Lajos utcában megépült a református templom. Az 1900-as évek elején indult meg a többi utca kialakulása, s fokozatosan alakult ki a mai utcahálózat. Jelenleg a település fő utcája, az Arany János utca, egyben a Pápát Celldömölkkel összekötő út.

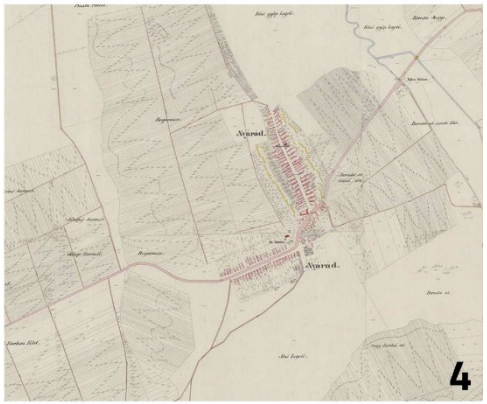
A mai beépítés falusias jellegű, döntően szalagtelkes szerkezetű, azaz a telkek keskenyek és hosszúak, hosszanti oldalukkal érintkeznek, s rajtuk a házak oldalvonalas beépítésűek. Az Arany János utca bizonyos szakaszain azonban fésűs beépítéssel is találkozhatunk. Az utcaképről elmondható, hogy Nyárád utcaképe megfelel a mai dunántúli falusias utcaképnek: túlnyomórészt utcavonalra épített, helyenként előkertes, földszintes lakóházak alkotják, foghíjtelkekkel csak elvétve találkozunk. A településképet a dombtetőre emelt római katolikus templom sziluettje uralja. A lakóterület határában található gazdasági épületek - például a konfekcióüzem, vagy a mezőgazdasági telephely – képe azonban nem illeszkedik ebbe az egységességbe. Ezt a problémát növényesítéssel meg lehetne oldani, de legalábbis mérsékelni.

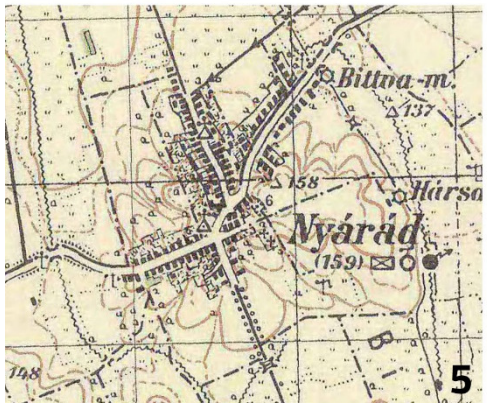

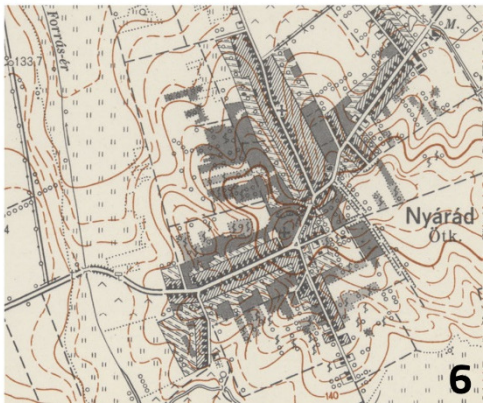

1. Első Katonai Felmérés (1763-1787); **2.** Második Katonai Felmérés (1806-1869); **3.** Harmadik Katonai Felmérés (1869-1887); **4.** 19. századi kataszteri térkép (1857); **5.** Katonai Felmérés (1941); **6.** Topográfiai térkép (1971)

A lakóházakról elmondható, hogy a településen több múlt századi, barokk stílusjegyeket hordozó, osztópárkányos, macskalépcsős, illetve eklektikus stílusjegyeket tükröző, kváderes vakolású épületet is találunk, elsősorban az Arany János és a Kossuth Lajos utcában. Az 1960-as 70-es években nagyon sok házat átalakítottak, így mára meghatározó lett ezen kontyolt nyeregtetős vagy sátortetős, egyszintes házak, illetve ugyanebből az időből való „kockaházak" jelenléte is. Az újabb beépítéseknél sajnos zömmel kétszintes, változatos homlokzat- és tetőkialakítású, a helyi hagyományokat mellőző házak épültek.
A lakóterületek infrastruktúrája maradéktalanul kiépített: az ivóvíz-, az elektromos-, a szennyvíz- és a földgáz-hálózat is elkészült, lehetőség van a telefonhálózatra való csatlakozásra, a szervezett szemétszállítás megoldott, a belterületi utak szilárd burkolattal ellátottak, a járdák megfelelő állapotúak.

ÖRÖKSÉGÜNK

Településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek

1. Római katolikus templom
2. Református templom
3. Orvosi rendelő
4. Lakóház
5. Temető
6. Kereszt, emlékmű
7. Posta
8. Polgármesteri hivatal
9. Óvoda
10. Iskola

MŰEMLÉK
EGYÉB HELYI ÉRTÉK
INTÉZMÉNY
HELYI VÉDETT ÉPÜLET
TERMÉSZETI ÉRTÉK

Római katolikus templom

A középkorban a település szélén található, dombra emelt templomot a török uradalom alatt lerombolták, a 17. század második felében csak az alapjaira bukkantak. A romokra épített Szt. Joachimnak szentelt templom 1758-ban épült újjá. A később hozzáépült 32 méter magas, nyugati tájolású tornyot Pauly Mihály tervei alapján készítették, azonban maga a templom tervezőjeként Fellner Jakab neve is felmerül. Az egyhajós, kontyolt nyeregtetős csarnoktemplom oromfalainak díszítése megegyezik Pauly által tervezett több templom mintájával. A hajót háromszakaszos csehsüveg boltozat fedi. Szentély záródása tömör, lizénás, akárcsak maga a templom felépítése. Belsejében a késő barokk díszítések mellett a rokokó stílus dominál. Belső részleteiben gazdag elemekkel ellátott, ilyen a szószék, a fő- és mellékoltár. A műemlék védettség alatt álló templom elhelyezkedése nem illeszkedik a mai településképbe.

Református templom

A középkori református templom eredete ismeretlen. A ma is ismert késő barokk templom 1788-ban épült. A Kossuth Lajos utcafrontjába ékelődő műemlék védettségű, egyhajós templom középtornya a református templomokkal ellentétben filigránul emelkedik a magasba, felső szintjén harangablakokkal, óra nélküli órapárkánnyal, bádogsisak lefedéssel. A hajó vakolt tömör megjelenését a déli és keleti oldalán hevederívvel záruló ablakok oldják fel. Hornyolt cserépfedése alatt főpárkány köti össze homlokzatát. Belseje egyszerű, letisztult, "L" alakú karzatain az eredeti padok kerültek elhelyezésre. A neoklasszicista orgona Angster József nevéhez fűződik.

Keresztek, emlékművek

Nyárád településén számos emlékként állított térplasztikával találkozhatunk, köztük egyházi keresztekkel és világi emlékművekkel. Készítőik helyi és népi fafaragók és kőfaragó szobrászok. Néhány állapota restaurálásra, konzerválásra szorul, mely elengedhetetlen az emlékek fennmaradásához. Az alkotások közül kiemelkedik a Templomkereszt (Zöld kereszt), az útszéli kereszt 1922-ből és a Világháborús emlékmű, melyek helyi védelemre javasoltak.

Síremlékek

Minden település szerves részei az elhunytak tiszteletére emelt sírhelyek a temetőkben. Azok a síremlékek védetté, vagy védettségre javasolhatók, melyek településtörténeti, esztétikai, művészeti szempontból védelemre érdemesek. Ilyen lehet például egy olyan sírkő, mely egy, a község életének, vezetésének szempontjából kiemelkedő személy emlékhelye, de maga a kialakított síremlék művészeti értéke is lehetővé teszi a védelemre javasoltságot. Nyárád temetőjében is találunk védelemre érdemes emlékhelyeket, többek között a 1848-as honvéd Mórocz Ferenc síremlékét, melyet Fellner Jakab szobrász készített.

Helyi védelem alatt álló, vagy helyi védelemre javasolt lakóépületek

Nyárád településén számos helyi védelem alatt álló, vagy arra javasolt lakóépületet találunk a Kossuth Lajos utcában (17., 19., 33., 45., 55., 57. szám) és az Arany János utca 64. szám alatt. Ez utóbbi a település orvosi rendelője, bővebb ismertetése a „Helyi és kortárs jó példák" fejezetben található. Alapvető jellemzője mindegyiknek a téglából, esetlenként kőből is épült, vakolt falazat, szelemenes tetőszerkezet, tetőcserép borítás. Homlokzataik vakolt díszesek, valamint ablakaik szalagkeretesek. Tetőformájukat tekintve két csoportba sorolhatóak: nyeregtetős, illetve kontyolt kialakításúak. Beépítésük is kétféle lehet, utcasoros vagy laza sorházas. Alaprajzi elrendezésükben pedig három fajtáját különböztethetünk meg az épületeknél: egysoros, háromosztatú; „L" alakú és többsoros formájú. Az épületek többsége felújításra szorul.

Kossuth Lajos utca 19.

Kossuth Lajos utca 45.

Kossuth Lajos utca 17.

Kossuth Lajos utca 33.

Kossuth Lajos utca 57.

Arany János utca 64.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

A kézikönyvben - a településképi követelmények megalapozására - meg kell határozni a település alapvető településképi jellemzőit, a településképi szempontból egymástól jól elkülönülő településrészeket arculati jellemzőikkel és értékeikkel. Az eltérő karakterű területek lehatárolásának célja az, hogy a településképi, arculati jellemzők szempontjából hasonló területeken hasonló viselkedésmódokat javasoljon a kézikönyv. A területek lehatárolásai egyrészt a település történeti fejlődésének, morfológiájának vizsgálatából, másrészt a helyszíni vizsgálatok eredményeiből születtek.

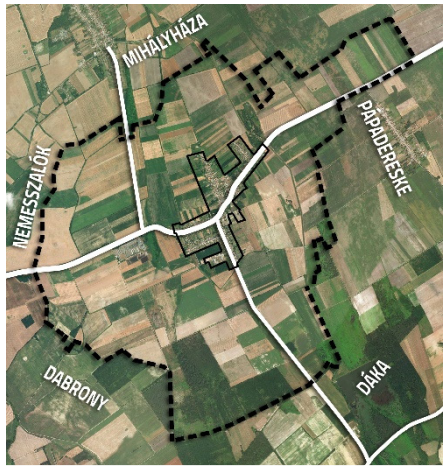
Falusias beépítésű történeti településmag

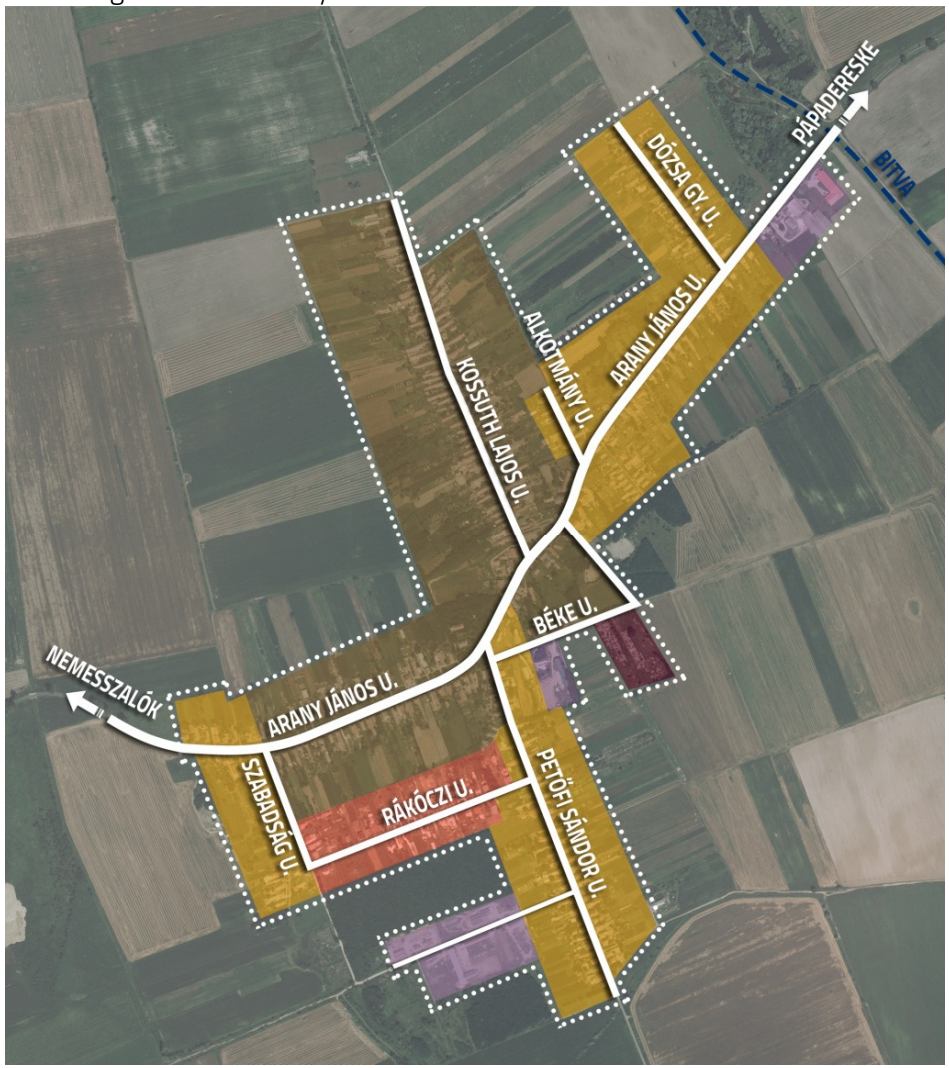
Egyéb falusias beépítésű területek

Átalakuló lakóterület

Különleges beépítésre nem szánt területek

Gazdasági területek

Falusias beépítésű történeti településmag

Már az 1850-as évek elejére kialakult, elsősorban a Kossuth Lajos és az Arany János utca nyugati végének környezetét foglalja magába. Jellemzője a köznyelvben fésűs beépítésnek nevezett falusias beépítési mód, mely a hagyományos gazdálkodó lakókörnyezetek egyik alaptípusa és részben sváb hatásra alakult ki. Keskeny, hosszú és utcára merőleges, többnyire azonos vagy hasonló méretű telkek egymás utáni sorolása és oldalhatáron álló beépítés jellemzi. Az épületek előkert nélkül nyílnak az utcára, míg telek oldalhatárán egymás után sorakoznak a lakó majd a gazdasági épületek. A hagyományos utcakép meghatározója, az utcai homlokzaton kontyolt vagy oromzatos tetőforma és a tömör deszka illetve falazott kerítések által létrejövő zárt épületsor.

A beépítés szabályossága a területek szélein illetve a csatlakozó utcák elején némileg oldódik, de a beépítés alapvető rendszerét ott is megőrzi.

Egyéb falusias beépítésű területek

A település történetileg kialakult településrészein túli településrészek, melyek jellemzően a 20. században alakultak ki (Dózsa György utca, Arany János utca keleti vége, Petőfi Sándor utca, Szabadság utca). Bár hagyományos építési móddal épültek karakterük nem teljesen egységes. Itt váltakozva jelennek meg oldalhatáron és szabadonálló épületek. Az épületek jellemzően az utcavonaltól hátrahúzva előkerttel épültek, bár nem jellemző egyes helyeken megjelenik az előkert nélküli építés is. Az épületek kora is heterogénebb egyes házak a 20. század első felében, míg mások az 1945 utáni időszakban épültek, de egységesen, jellemzően magastetős kialakítással.

Átalakuló lakóterület

A 20. század legvégétől kezdődően kiépülő Rákóczi utca nagyobb léptékű, de némileg egységes karaktert adó épületeivel egy önálló településrészt alkot. Az épületek az utcavonaltól hátrahúzva előkerttel épültek, főleg oldalhatáron álló beépítési móddal. Az épületek kora egységesnek mondható és bár karakterük sokszínűnek mondható, az egységes léptékből adódóan létrejön némi egységesség.

Gazdasági területek

A település gazdasági területeit elsősorban mezőgazdasági tevékenységhez, állattartáshoz állattartó kapcsolódó funkciójú területek alkotják, de e mellett kisebb vállalkozások, illetve egyéb településgazdálkodási területek is ide sorolhatóak.

A területek jellemzője a gazdasági racionalitásból adódó területhasználat, mely sokszor heterogén és építészetileg alacsony minőségű épületállománnyal párosul.

Egyéb különleges és beépítésre nem szánt területek

Az egyéb különleges és beépítésre nem szánt területek a településen az alábbiakat foglalják magukba:

- temető
- sportpályák
- egyéb belterületi zöldfelületek.

Ezek mind sajátos karaktereket hordozó, nagy felületet elfoglaló területek, ahol elsősorban a zöldfelületek túlsúlya dominál. Ezeken a területeken az eltérő speciális használatból adódóan egységes jellemzők nem állapíthatóak meg, de gondos építészeti megformálással, környezetalakítással kialakított épületek és épített környezeti elemek a különleges területek rendezett, kedvező képét segítik elő.

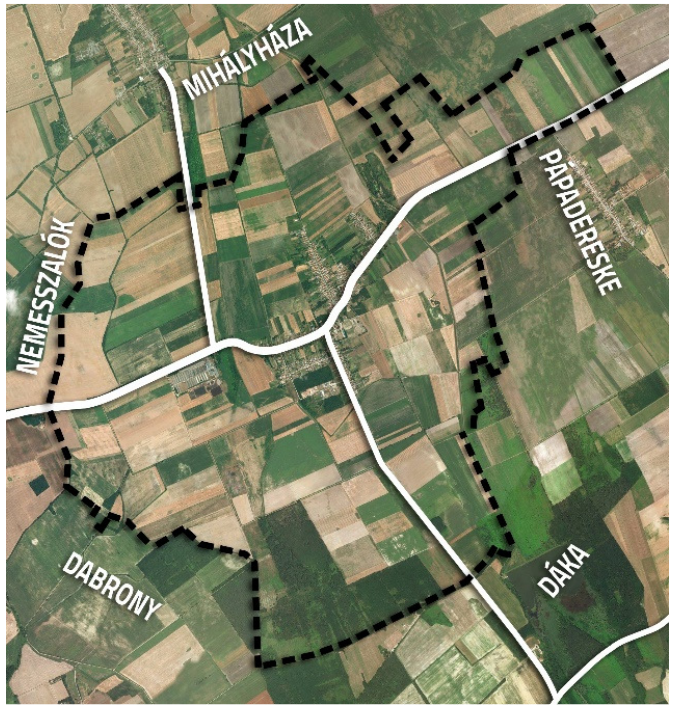

Egyéb, jellemzően külterületi, beépítésre nem szánt területek

Nyárád beépített és beépítésre szánt területeit a település külterületei övezik. A domborzati viszonyok és a környezet természeti adottságai (vízfolyások, jellemző felszínborítás) határozzák meg az egyes külterületi területek tájhasználatának jellemzőit. Erdő területek (természetes vagy telepített), szántóföldek, gyepek és legelők, szőlőültetvények területei mellett természetes és mesterséges vizes élőhelyek is megtalálhatóak a külterületen. A település közigazgatási területének csak korlátozott része áll természeti védettség alatt, így a terület meghatározója a mezőgazdasági tevékenység, melyhez kapcsolódóan egy-egy gazdálkodáshoz kapcsolódó építmény is megjelenik.

A település közigazgatási területén az alábbi természeti védelmek találhatóak meg:

- országos ökológia hálózat pufferterületei és ökológiai folyosó területei
- tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek

Nyárád község Településképi Arculati Kézikönyvének egyik legfontosabb feladata, hogy olyan módon **formálja a település arculatát** és a településen építkezni kívánók **szemléletét**, hogy nem egységes elvek mentén rögzíti az építési szabályokat, hanem példák, jó gyakorlatok segítségével igyekszik a település lakóit a helyes, illetve a település, a tájegység, a régió **környezetalakítási hagyományai**hoz illeszkedő viselkedésmód felé terelni. Az elmúlt években a településen tapasztalt korlátozott építési tevékenység miatt a kézikönyvben megjelenő jó példák egy része környező, hasonló településképpel bíró településekről származik, melynek célja a példamutatás mellett a **tájegységi rokonságok** tudatosítása is.

Így a Településképi Arculati Kézikönyv **ajánlásait nem kell** és nem is lehet **kötelező érvényű előírásként értelmezni**. A Településképi Arculati Kézikönyv és ajánlásai nem írják felül és nem helyettesítik a település Helyi Építési Szabályzatát és az abban rögzített építési előírásokat. Célja sokkal inkább az, hogy az ott előírt számszerűsített (normatív) **szabályokat illusztrálja** és **segítsen a település lakosainak,** illetve az építkezni szándékozóknak, hogy hogyan töltsék meg azt tartalommal.

AZ ÉPÍTÉS TÍZPARANCSOLATA (Meggyesi Tamás alapján):

1. Ismerd és szeresd meg településed sajátos környezeti karakterét és hagyományos építészeti elemeit!
2. Ne csak a saját telkedet, hanem a település egészét is tekintsd otthonodnak! Ne feledd, hogy az építkezés közügy is!
3. Az építkezéseddel ne hivalkodjál, mert az nemtelenné tesz, és ráadásul tönkreteszi a környezetet!
4. Tekintsd mintának a hagyományos építési formákat!
5. A telek beépítésénél ne csak házban, hanem udvarban és térfalakban is gondolkozzál!
6. Az udvart úgy tervezd, mint a nappalidat: ahol a diófa lombja szolgáltatja a tetőt!
7. Az oldalhatáron álló beépítés nem a szegénység, hanem a telek jó kihasználásának záloga!
8. Ne tervezz garázst az utcára! Őseid se helyezték ide az istállót! Az utcai homlokzat a ház arca!
9. A településrendezési tervet, illetve a Településképi Arculati Kézikönyvet ne korlátnak, hanem jó szándékú segítő társnak tekintsd!
10. A tervezéssel csak jó építészt bízzál meg; szegény ember ne vegyen olcsó dolgokat, mert ráfizet!

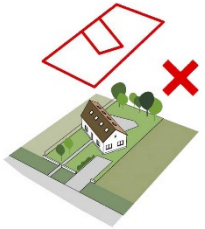

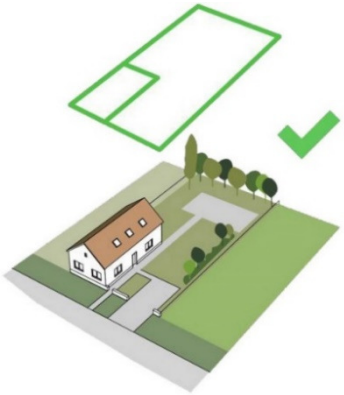

Az épületek telepítése

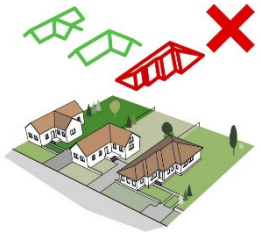
Oldalhatáron álló, egyszerű, utcára merőleges tömegforma alkalmazása ajánlott, a történeti településmagban előkert nélkül, utcavonalra kihúzott épületekkel. A területen, ha a környezethez való illeszkedés megengedi szabadonálló épület elhelyezés is elfogadható.

Az épületek tetőformája

Egyszerű tetőforma alkalmazása ajánlott, mely figyelembe veszi az utcaképet és szomszédos hasonló nyeregtetős házak viselkedését is.

Az épületek tetőhajlásszöge

Hagyományos tetőformát követő tetőhajlásszög alkalmazása ajánlott, mely az egész településen közel azonos. Sem a túl alacsony, sem a túl magas tetőhajlásszögek nem illeszkednek a település meglévő képébe.

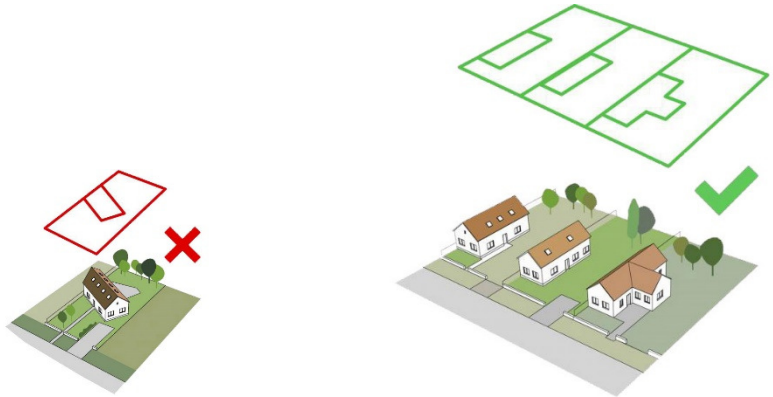

Egyéb falusias beépítésű területekre és az átalakuló lakóterületre vonatkozó ajánlások

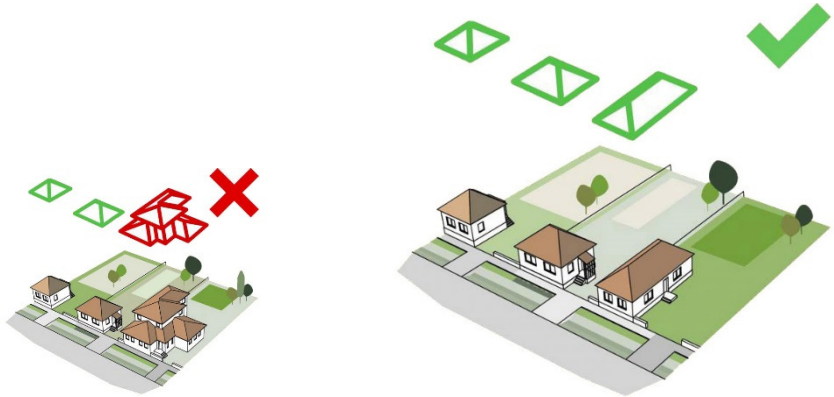
Az épületek telepítése

Oldalhatáron álló vagy szabadonálló, egyszerű, utcára merőleges vagy utcával párhuzamos tömegforma alkalmazása ajánlott, a meglévő környezethez illeszkedően, jellemzően előkerttel.

Az épületek tetőformája

Egyszerű tetőforma alkalmazása ajánlott, mely figyelembe veszi az utcaképet és szomszédos hasonló nyeregtetős vagy sátortetős házak viselkedését is.

Az épületek léptéke

A településrész nagy telkes és tágas szövetéből adódóan a falusias léptékű, jellemzően földszintes (maximum földszint plusz 1 szint vagy tetőtér beépítésű) épületek a jellemzőek. A településrész karakterének megőrzése érdekében ezért nem ajánlott többszintes épületek építése.

UTCAKÉP

Egy település **épített környezetének karaktere és arculata az utcaképekben is kifejezésre** jut, sőt annak az utcán jövő számára egyértelmű megfogalmazódása. Az utcakép elemei falusias beépítésnél a lakóépületek oldalhomlokzata, valamint az esetek túlnyomó többségében tömör (falazott vagy deszka) kerítés. Ezt a képet gyakran gazdagítják az utcafrontra kiépült melléképületek is. Az utcák kiegyensúlyozott képét hasonló, de sohasem egyforma elemek szabályos, de sohasem mechanikusan ismétlődő mintája teszi olvashatóvá és emberivé. **A hagyományos lakókörnyezet** organikus jellegét elsősorban az adja meg, hogy **elemei** sohasem önállóan értelmezendőek és sohasem egyediek, nem építhetőek meg és **nem értelmezhetőek függetlenül a többi elemtől**, **együtt alkotnak egy települési karaktert, utcaképet**. A szabadonálló beépítés a hagyományos történeti beépítésekben idegen és ismeretlen, bár a 20. század második felének beépítéseiben egyre szélesebb körben elterjedt. A sokszor városias hatású folyamatosság titka egyrészt az oldalhatáron álló épülettömeg (ami egyidejűleg a szomszéd udvar egyik térfalát adja), másrészt a tömör beépítés. Az előkert általában ismeretlen, de néha előfordul, hogy az oromfal 3-4 méterrel a falazott kerítés mögött áll.

Az épületeink viselkedésében mindenekelőtt figyelembe kell vennünk a **környező épületek kontextusát**, viselkedését. Az alapvető szabályokon túl úgy helyezzük el az épületünket, ahogy azt a szomszéd is tette, **illeszkedjünk hozzá**. Ezzel az ő telekhasználatát is segítjük, de a sorolás révén a saját telkünket is hatékonyabban tudjuk kihasználni, nem utolsósorban egy egységesebb, **kiegyensúlyozottabb utcaképet** kapunk.

TELEKHASZNÁLAT, TÖMEGALAKÍTÁS

Az **oldalhatáron álló „hosszúházas" beépítés** a mezőgazdasági eredetű települések legősibb telekhasználati rendje. Az egyes helységek sorolásában nem csak **a bővíthetőség racionális elve**, hanem a magyar gondolkodásra egyébként is jellemző egyszerűség, az egymás mellé rendelés logikája is kifejezésre jut. Az elrendezés nagy mértékben alkalmazkodik a magyar, sík mezőgazdasági területek klímájához, így az épületek egyetlen, **a telek udvarára néző homlokzata mindig délre, délkeletre néz**. A fokozatos bővítés szükségletének kielégítését segíti a tornác, mely eleinte toldalék volt, majd később az épület szerves része lett.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

A hagyományos magyar települési karakter sajátossága **az egyszerű tömegformálás** (utcára merőleges vagy utcával párhuzamos gerincű tető, egyes esetekben L alakú beépítéssel), melynek eredményeképpen **a homlokzatok egyszerű arányossága adja az épületek karakterét**, apró változatosságai pedig meghatározzák az utcában betöltött helyét. Ezt az egyszerűségre való törekvést a mai építkezéseken is figyelembe kell vennünk!

Az egyszerű tömegformálást jellemzően **helyi anyagokra, illetve helyi hagyományokra támaszkodó anyaghasználat** egészíti ki. Vakolt felületek, egységes kőburkolatok, téglaburkolatok, egységes kerámia tetőburkolatok, melyeket egy-egy jól megválasztott, igényes anyaghasználatú részlet (párkány, ablakkeretezés, tetőcsatlakozás, esővízelvezetés) egészíti ki, szinte a ház díszeként is funkcionálva.

Az épületek **színei** általában **visszafogottak**. A korábbi, jellemzően mezőgazdasági területhasználat a puritán és célszerű anyaghasználatot részesítette előnyben a túldíszítettség helyett, mely az épületek színezésében is megjelent. **A magyar településkép** nyugodt tisztasága így jellemzően egyszerű, **visszafogott színekkel** operál, melyre bármilyen épített környezeti elem létrehozásakor ma is törekednünk kell.

AJTÓK, ABLAKOK

A **lakóépületek használhatóságának és komfortjának** egyik alapvető meghatározó elemei azok a nyílászárók, melyek a külső és belső tér között biztosítják az átláthatóságot és az átjárhatóságot. Miközben a hagyományos lakóépületek esetében mind a technológiai, mind az anyagi lehetőségek figyelembevétele miatt az ablakok, ajtók mérete a lehető legminimálisabbra szorítkozott, a mai komfortigényeknek megfelelően ezeket igyekszünk a lehető legnagyobbra kialakítani.

Ugyanakkor **a nyílászárók egy épület karakterét, megjelenését is alapvetően befolyásolják.**

A hagyományos, zártabb épületek, kisebb ablakaikkal az utcaképek karakterét is meghatározzák, a „falusias beépítésű történeti településmag" területén az utca felé így törekedni kell a kisebb ablakok kialakítására, míg az egyéb területek esetében ez oldódhat, nagyobb nyílászárók az utcai előkert felé is fordulhatnak.

Az ajtók, ablakok, kapuk a sokszor puritán kialakítású **ház díszei** is. Az egyszerűbb falusias beépítéseknél is megjelennek azok az ablakkeretezések, díszes deszkakapuk melyek a helyi kultúrák díszítőkedvének tárgyaivá váltak és melyek egy-egy településrész karakterét is meghatározhatják. Hagyományosan **gazdag részletképzésükkel**, a hozzájuk kapcsolódó ablakpárkányokkal, szemöldök kialakítással a ház meghatározó alkotóelemeivé válnak, ezért azokat lehetőség szerint mindig meg kell tartani és felújítani, vagy hasonló részletgazdagságú elemekkel kell pótolni!

UTCAI KERÍTÉSEK

Az utcai kerítések fontos szerepet töltenek be, mivel **jelzik a magánterületek és közterületek határát**. Sőt – az esetek túlnyomó többségében –, nemcsak jelzik a határt, hanem áthatolhatatlanná is teszik. Ezért településeinken manapság el sem képzelhető „kerítésmentes" utcakép. Éppen emiatt – az épületek és az élő elemek látványa mellett - kiemelt figyelmet kell fordítani esztétikájukra. Ebben talán a legfontosabb rendező elv **az egységes összképre való törekvés**. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a kerítés – magassága, formája, áttörtsége, osztásának ritmusa, anyaga, színe – illeszkedjen a településen történelmileg kialakult hagyományokhoz, és nem mellesleg a mögötte vagy mellette lévő épülethez.

Általánosságban elmondható, hogy minden településnek megvan a jellemzően kialakult kerítés anyaga és formája. Ezeket bátran használhatjuk mind a történelmi településrészeken, mind az új beépítéseknél.

A kapuk –funkcionális szempontból – még talán fontosabbak, mint a kerítések, mivel ezek **a megérkezés, a vendégfogadás első élményét adják**. Ezért legyenek hangsúlyosak, de ne legyenek hivalkodóak. Céljukat tekintve két típusuk van: személy- és gépkocsi bejáratok. Ezek létesülhetnek együtt vagy külön-külön, de a lényeg a jó arányok megtalálása.

A jó arány nemcsak a felületek és az osztások esztétikus ritmikusságának megtalálását jelenti, hanem a túldíszítettség és a túlzott puritánság közötti középutat is.

A kerítések és kapuk kialakításakor – az egységes és jellemző településkép megőrzése vagy visszaállítása érdekében – **az alábbi elvek szerint igyekezzünk eljárni:**

1. Teljes magasságában zárt kerítéseket általában csak oldalhatáros beépítési módnál alkalmazzunk, szabadonálló beépítésű telkeknél inkább a részben áttört kerítéseket építsük!
2. Egy telekhatár mentén az átlátható anyagokból lehetőség szerint csak egyet, az átláthatatlan anyagokból kettő típusnál többet ne használjunk (kapu anyaga eltérhet)!
3. A kapukat kétoldalt jelezzük egy-egy – látványban kiemelt – pillérrel, mely által a bejárat helyének jelentősége is kiemelhető, de azért ezek illeszkedjenek a többi pillérhez is!
4. A postaládák, házszámok, névtáblák, világítótestek helyének és kinézésének eldöntésénél is rendszerben gondolkodjunk!
5. Az anyagok nagy részénél legkevésbé akkor tévedünk, ha azok természetes színét tartjuk meg (javasolt anyagok: terméskő, tégla (vakolt vagy vakolatlan), fa, kovácsoltvas, drótfonat, műkő, beton).
6. Kerüljük a műanyagok, nádszövetek, hullám- vagy trapézlemezek, fémipari hulladéklemezek, betonvasak, többféle vagy harsogó színek alkalmazását, léckerítésnél kerüljük a ballusztrád-jellegű profilokat, deszkakerítésnél viszont kivágott népi motívum nem kerülendő (ha kerítésünk Haidekker-fonatos, igyekezzünk azt megőrizni és ne váltsuk le műanyagbevonatos drótfonatra!
7. Ha műszakilag szükséges, a fedkövek szakszerű vízorros kialakítására kiemelten figyeljünk, viszont ne használjunk szögesdrótot és a falak tetején üvegszilánkos védelmet!
8. A műszaki kialakításnál vegyük figyelembe a könnyű fenntarthatóságot!
9. Ha kerítésünk zavaróan átlátható, a belátás akadályozására a növényzet telepítése javasolható, de a kerítés menti sövénysáv távolságának meghatározásánál figyeljünk a növényfaj növekedési erejére!
10. A kerítésre csak úgy futtassunk kúszónövényeket, hogy azok sem a kerítést ne tegyék tönkre, sem a járdán való haladást ne akadályozzák (pl. drótkerítésre ne futtassunk trombitafolyondárt vagy lilaakácot)!

MAGÁNTERÜLETEK - VIDÉKI KERTEK

ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

Nemcsak az épület, hanem a kert is az épített környezet része, az élettelen elemek élettel való megtöltésének biztosítéka.

Telek és épület: egymás nélkül elképzelhetetlenek, ezért nagyon fontos a telek és az épület jó viszonyának, az optimális építési helynek a megtalálása. Ehhez nagyon fontos feladat az épületrészek és a kertrészek tájolásának és egymáshoz való viszonyuknak, vagy egymástól való függetlenségüknek a meghatározása.

Épület és kert: csak egymással harmonikus egységben képesek működni, ezért illeszkedniük kell egymáshoz.

A kert maga: nemcsak a lakóházzal, hanem saját magával is összhangban kell lennie, mert csak így tudja feladatát tökéletesen ellátni. Növényzetének, mint élő alkotórészeinek és berendezési tárgyainak, mint élettelen alkotórészeinek is illenie kell egymáshoz.

Ahogyan az épületet, úgy a kertet is meg kell tervezni (ha nem is feltétlenül szakembernek, de legalább mi magunknak), mert ahogyan a ház a zárt térben, úgy a kert a szabad térben lévő kellemes tartózkodásunk színhelyévé kell, hogy váljon.

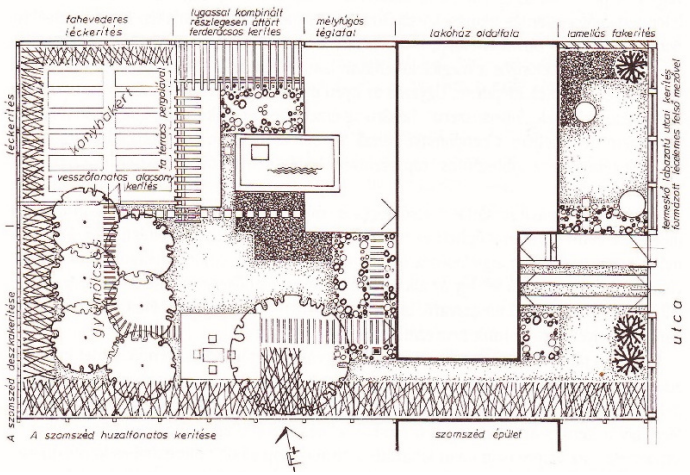
Elsősorban meg kell határozni a kert funkcióját/funkcióit, mint:

- **díszkert**
- **pihenőkert**
- **játszókert**
- **sportkert**
- **haszonkert** (zöldséges, gyümölcsös, háziállatok).

A különböző funkciójú kertrészeket javasolt elválasztani egymástól, legalább a dísz- és haszonkertet – e kettőt nem ajánlott vegyíteni (pl. nem szép egy virágoskert fölé magasodó almafa, vagy egy sor hagyma mellett egy sor tulipán).

Az elválasztás lehet:

- valós/fizikai: pl. egy magasabb kerítés
- csak jelzés értékű: pl. egy alacsony sövénysor
- csak vizuális: pl. egy sor szőlő.

Az építési szabályozás máshogy csoportosítja a kerteket, mely szétválasztás – bár más szempontból, de - szintén fontos. Ilyenek az:

- **előkert,**
- **oldalkert,**
- **hátsókert.**

Az előkert jellemzően a díszkert helye. A közterületekről, az idegenek számára ez a legláthatóbb része kertünknek, ezért legyen kiemelkedő díszértéke, de intimebb teret igénylő funkciót – mint pl. pihenőkert - ne helyezzünk ide. Miután ez a kertrész **„kifelé mutat”**, ezért a településképet – saját kertünkből - leginkább ez befolyásolja, ezért ez legyen a leglátványosabb és a legigényesebben fenntartott területe telkünknek. Ha a telek adottsága olyan, az előkertet lehetőleg ne is határoljuk el a közterülettől kerítéssel.

Az oldalkert a valóságban az elő- és a hátsókert **„között”** helyezkedik el. Oldalhatáron álló beépítésnél a teleknek csak az egyik oldalán, szabadon álló beépítésnél pedig mindkét oldalán kialakul. Ha az oldalkert gazdasági udvarként szolgál, akkor leginkább közlekedési és raktározási célú, a lakóépületek hátsó szárnyainak és a hátsókert megközelítésének, a gépkocsi parkolásnak a színhelye. De szükség esetén lehet itt jó helye akár a játszókertnek, akár a pihenőkertnek is.

A hátsókert jellemzően a haszonkert elhelyezésére szolgáljon. De helyet kaphat itt is a pihenőkert, játszókert, és különösen valamilyen sportcélú használat, mint pl. egy gyepes labdázó- vagy tornatér. Ez telkünk **„befelé mutató”**, intimebb része, közterületről rendszerint nem látszik. Ennek ellenére azért szomszédjainkra tekintettel e hátsó kertészben is figyeljünk arra, hogy zavaró látványt nyújtó építmények (pl. fóliasátor), depóniák (pl. trágyadomb) ne legyenek itt (sem), vagy legalábbis ne legyenek láthatók.

A fenti általános ismertetés után nézzünk néhány további olyan ajánlást, melyeket célszerű megfogadni kertünk kialakításánál vagy felújításánál!

A növények helyének és méretének meghatározásakor mindenképpen vegyük figyelembe

- mind a lakóépület nyílászáróinak (ablakok, ajtók) helyét,
- mind a kertrészek és az azokat összekötő kerti utak nyomvonalát.

Azok ne sötétítsék el a szobákat, vagy ne álljanak útjában az optimális közlekedésnek.
Ugyanakkor adódhat olyan helyzet is, hogy egy meglévő nagyon szép és egészséges fa helyzetét vesszük figyelembe a lakóépület helyének, vagy legalább nyílászáróinak meghatározásakor.
Azonban ne csak új növényzet ültetésével kalkuláljunk, hanem mérjük föl **a meglévő jó állapotú fásszárú növényeket** is és lehetőség szerint **őrizzük meg** azokat. Ezek sokat jelenthetnek a kertünk azonnali látványában és használatában, míg a frissen telepített növények csak sok év múlva érik el a habitusuknak megfelelő méretet.

Legyünk kiemelt figyelemmel arra, hogy a növényzet

- **mérete** a környezetének méretét is befolyásolja (nagyobb növény „kicsinyíti”, kis növény „nagyítja” a körülötte lévő tárgyakat)
- **kifejlődött kori habitus**ától függ az általa igényelt tő- és sortávolság (bár ültetéskor még kicsi a fa, de – jó esetben – minden irányban sokszorosára fog nőni)
- fajainak összeállítása **tükrözze vissza az évszakokat** (hogy kertünk az év minden szakában változatos látványt nyújtson)
- különböző adottságaikból fakadóan a **legkülönbözőbben tudnak díszíteni**, pl.:
  - színükkel: más-más virág-, levél-, termés-, kéreg-szín
  - habitusukkal: szabálytalan vagy szabályos-szerű (pl.: oszlopos, gömb, ernyős, tojásdad, lecsüngő stb. lombkorona)
  - vegetációs idejükkel: örökzöld = egész évben folyamatos, de kevésbé látványos díszítés, vagy lombhullató = időszakos, de hatásosabb díszérték
  - alakzataikkal: más-más virág-méret, levélalak, termés-méret és -alak, kéregtípus stb.

És mindezek után arról se feledkezzünk el, hogy flóránk (növényvilág) egyben faunánk (állatvilág) élőhelye is, melyek szintén sok örömöt tudnak okozni (sünök, mókusok, cinegék, nyuszik stb.). Növényeinkkel óvjuk állatainkat is!

RÉSZLETEKRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A KERT ÉLETTELEN RÉSZEI

Kertünkhöz illeszkednie kell a szabadtéri berendezési tárgyaknak is. Ezért ezen tárgyak beszerzésénél és elhelyezésénél vegyük figyelembe:

- színüket,
- anyagukat,
- formájukat,
- méretüket és
- szükséges mennyiségüket.

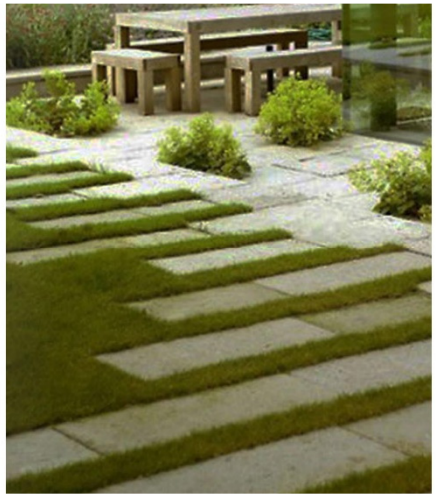

A burkolatok típusának/típusainak eldöntésénél a következőket kell mérlegelni:

- a szilárd burkolat nagyobb teherbírású, de nehezebben bontható, felújítható, vízelvezetése problémásabb
- az ömlesztett burkolat jellemzően kisebb teherbírású, de könnyebben bontható és visszaépíthető, részben vízáteresztő is
- a gyephézagos burkolatok csak kisebb forgalomnál használhatók, mert különben a gyep kikopik
- a kiselemes (többnyire beton) térkövek megfelelően tömörített ömlesztett aljzaton is nagy teherbírásúak, ugyanakkor könnyen bonthatók és helyreállíthatók
- a faburkolat nagyon hangulatos, de fenntartásigényes és gyorsan tönkremegy.

Kerüljük a feltűnő színű vagy tarka burkolatok alkalmazását!

A szeméttároló edényeket lehetőleg minél kevésbé látható, ugyanakkor jól megközelíthető helyre helyezzük. Részesítsük előnyben a szelektív hulladékgyűjtést és a hulladékok minél nagyobb arányú hasznosítását (pl. komposztálás, visszaváltható göngyölegek vásárlása, papír gyűjtés stb.), még akkor is, ha településünkön nincs szervezett szelektív gyűjtés.

A **kerti építmények** (pergola, szaletli, fóliasátor, üvegház, télikert, nyári konyha, kemence, füstölő, pince, szerszámtároló, kút stb.) elhelyezésénél vegyük figyelembe, hogy azok látványa inkább zavaró vagy éppen hangulati eleme kertünknek és ennek ismeretében helyezzük azokat közel a hozzájuk kapcsolódó kert- vagy házrészekhez.

A **padok, asztalok, székek** lehetőleg egy típusúak legyenek és praktikusabbak, ha nem helyhez kötöttek, hanem oda tudjuk őket mozgatni, ahol éppen a legnagyobb szükség van rájuk.

A **szegélyezések** növelik a kert rendezettségének érzetét. Legalább az ömlesztett anyagok elválasztására (pl. kavicsburkolat és gyep közé stb.) mindenképpen helyezzünk ilyeneket.

A **kerti lámpák** egyrészt hangulatossá teszik kertünket éjszaka, másrészt használati értékük is van a sötétben is használt részek (pl. terasz, utak stb.) megvilágításával.

A KERT ÉLŐ RÉSZEI

A fák (=lombkorona-szint) – függőleges és vízszintes méretüknél fogva is - a kert látványában a leginkább meghatározó elemek. Éppen ezért ezeket telkünk széleire ültessük, természetesen úgy, hogy szomszédjainkat se az árnyékolásukkal, se a szemetelésükkel, gondozásukkal ne zavarjuk. Az előkertben egyértelműen díszfa, a hátsókertben egyértelműen gyümölcsfa, az oldalkertben pedig igény szerint bármilyen fa ültetése elképzelhető, de igyekezzünk a két másik kert között fokozatos átmenet képzésére.

A cserjék (=cserjeszint) – funkciójukat tekintve – két részre oszthatók: sövénycserjék vagy szoliterek. A sövénycserjéket szintén a telekszélekre telepítsük, ügyelve arra, hogy azokat metszeni is kell, úgyhogy tartsunk kellő sortávolságot a kerítésektől. Telken belül is létesíthetünk sövényt, de az inkább csak jelzésként szolgáljon, pl. a különböző funkciójú kertrészek határán. A szoliterek azok a nagy díszértékű cserjék, melyeket rendszerint egymagukban ültetnek, ahol jól érvényesül látványuk, és jellemzően nem kell (de szükség esetén lehet) metszeni őket.

A talajtakarók (=gyepszint) azon növények, melyek növekedési típusa olyan, hogy a - talajt valamilyen célból – be tudják fedni. Ilyen cél általában: a rézsűk védelme, vagy ahol a gyep (pl. árnyékvetés miatt) nem marad meg, vagy a sövény és a gyep közötti átmenet képzése stb.

A gyep (=gyepszint) a kert legalacsonyabb növényszintje, faj/fajtaállománya vegyes, vagyis túlnyomó része egyszikű füvekből áll, de találhatók benne kétszikű évelők-egynyáriak is. Gyepes részeket inkább a kert belseje felé alakítsunk ki, viszonylag egybefüggő, nagyobb felületekkel, melyek nyírását nem akadályozzák az itt-ott elültetett szoliter cserjék vagy fák. A vidéki kertekben nem jellemző ennek „pázsit" nevű megjelenési formája, melynek követelménye, hogy kizárólag egyszikű fűfélékből álljon. Viszont fontos a gyepfelületek rendszeres nyírása, tápanyag-utánpótlása, felülvetése, szellőztetése, mert az elhanyagolt gyep jelentősen rontja a kert esztétikáját!

Az évelők, egynyáriak (=gyepszint) kertünk legfeltűnőbb díszt adó elemei, ugyanakkor a leginkább kézimunka igényesek. Épp ezért ezeket legfőképpen az előkerti díszkertbe, illetve az intenzíven használt területrészek közvetlen közelébe – „a kevesebb néha több" elvét szem előtt tartva - telepítsük. Ügyeljünk arra is, hogy feltűnő színeik harmonizáljanak!

A KERTEKBE AJÁNLOTT NÖVÉNYFAJOK

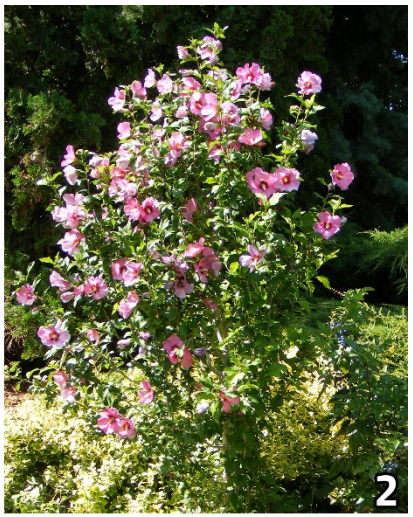
FÁK

Ajánlott fajaik az utcák, illetve közterek, közparkok, közkertek leírásánál találhatók meg, mert a házikertben – mint urbanizált környezet – majdnem csak az azt használók igénye kell, hogy meghatározza, milyen fajt/fajtát ültessenek.

CSERJÉK

Hydrangea macrophylla	hortenzia	(1)
Hibiscus syriacus	mályvacserje	(2)
Syringa vulgaris	közönséges orgona	(3)
Viburnum opulus 'Roseum'	labdarózsa	(4)
Paeonia officinalis	(piros) bazsarózsa	
Amygdalus triloba 'Multiplex'	babarózsa/szilvarózsa	(5)
Lavandula angustifolia	levendula	(6)
Rosmarinus officialis	rozmaring	
Rosa sp.	rózsák	(7)

1

2

3

4

5

6

7

KÖZTERÜLETEK - UTCÁK, TEREK, TEMETŐK

ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

A közterületek esztétikája különösen fontos településünk számára, mert

- egyrészt a mi magunk (ittlakók) közvetlen környezetét adja
- másrészt az idegenek (látogatók) leginkább ezek látványán keresztül formálnak képet községünkről.

A közterületek folyamatos jókarban-tartása és fejlesztése együtt kell, hogy járjon a hagyományos településkép megőrzésével. Ennek során figyelni kell a településkép tájba-illesztésére, lehetőleg fokozatos átmenetet kell képezni a beépített területektől a be nem épített területek felé. Kiemelten fontos a közterületek megjelenésnél a **rendezettség=harmonikusság=egységesség** érzete, melyet mind a település belsejében, mind azon kívül éreznünk és törekednünk kell rá, egészen a szomszéd település határáig (sőt, azon túl is, de ez már a másik község felelőssége). A felújításoknál és az új fejlesztéseknél, majd ezeket követően a szakszerű és folyamatos fenntartás során ezt az egységes megjelenést ajánlott következetesen és hosszútávon végigvinni.

A közterületek csoportosíthatók:

- vonalas (utcák stb.) és
- térbeli (terek stb.) elemekre

vagy más csoportosításban az alábbi részei vannak:

- burkolatok,
- „berendezési" tárgyak,
- közműhálózat,
- közúthálózat, vasút (ez utóbbi csak közterületnek látszik, de valójában nem az),
- növényzet.

A közterületek felújításánál vagy kialakításánál az egyik leglényegesebb szempont **a funkciók, használati módok és idők egyértelmű elválasztása:**

- közlekedési vagy tartózkodási célú használat
    - ha közlekedési, akkor gépjárműves vagy gyalogos közlekedésű
    - ha tartózkodási, akkor dísz, pihenő, sport, játszó vagy rendezvényi célú (vagy ezek kombinációi)
- burkolt és növényesített (zöld-)felületek és arányuk
- intenzív vagy extenzív használat
- állandó vagy időszakos használat

Az épített elemek egységességének igényén túl legalább olyan fontos a **növények** (fásszárúak) **kiválasztása**. Tekintettel arra, hogy ez a kiadvány inkább a települések belterületére vonatkozóan ad ajánlásokat, ezért ezeken a területeken kevésbé fontos szempont a honosság-tájidegenség mérlegelése, hiszen a beépítésre szánt területek egy olyan erősen urbanizált környezetet képeznek, ahol fölösleges kényszer lenne a honos növényzet erőltetése. Ezért a fásszárú növényzet kiválasztásánál inkább az a szempont legyen meghatározó,

- mely faj érzi jól magát (mert közterületen a környezeti kitettség még nagyobb, mint magánterületen),
- de inváziós fajokat (pl. bálványfa (köznéven: ecetfa), ostorfa, amerikai kőris stb.) azért mégse használjunk!

RÉSZLETEKRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A KÖZTERÜLETEK BURKOLATAI

A burkolatok tervezésénél vagy kivitelezésénél az alábbiak a legfontosabb szempontok:

- a burkolt felületek többi felülethez való megfelelő arányának megtalálása
- szilárd vagy vízáteresztő szükséges inkább
- a burkolóanyag javíthatósága, fenntarthatósága, tartóssága mérlegelése
- akadálymentesség indokoltsága/kötelezettsége
- esztétikai kérdések (visszafogott, semleges színek alkalmazása javasolt)

A KÖZTERÜLETEK BERENDEZÉSI TÁRGYAI

Közterületi szabadtéri berendezési tárgyak jellemzően a reklámhordozók, útbaigazító táblák, KRESZ táblák, utcatáblák, útszéli-úttterelő korlátok, pillérek, hidak, szeméttartók, padok, asztalok, köztéri művészeti alkotások, emlékművek, kutak, térvilágítás, kerékpártartók stb. Ezek némelyikének megformálását jogszabály írja elő (pl. KRESZ tábla), némelyiket nem lehet rendszerbe foglalni (pl. művészeti alkotás), de amelyikeket lehet (pl. padok, térvilágítás stb.), azokból célszerű egy típusból, egy termékcsaládból származókat alkalmazni a település teljes területén, mert ez is elősegíti az egységesség látványát, ezáltal a településkép esztétikus megjelenését.

A KÖZTERÜLETEK KÖZMŰHÁLÓZATAI, VASÚT

A közterületek esztétikájának egyik kulcsfontosságú problematikája a **közműhálózat tájbaillesztése**, melyen belül a legproblematikusabb a légvezetékekre és a vízelvezetésekre olyan műszaki megoldást találni, mely minél kevésbé rombolja a táj- és településképet, ugyanakkor nem túl drága. Ennek érdekében - lehetőség szerint – **kerüljük**:

- újabb légvezetékek elhelyezését = **helyezzük előtérbe** a földvezetékek létesítését,
- a zárt csatornás vízelvezetési megoldást = **preferáljuk** a nyílt, gyepes (nem burkolt) árkok kiépítését.

A nyílt árkos vízelvezetés fölötti

- gépkocsi áthajtók egységes műszaki megoldásúak legyenek,
- gyalogos átvezetések lehetőség szerint egyben épüljenek a gépkocsi-áthajtókkal.

Ahol vasúti pálya, megálló, vasúti terület található, ott

- érjük el, hogy a MÁV az igényeinknek megfelelően tartsa fönn a területét,
- emellett mi is tartsuk karban a saját, vasút felé eső területünket.

A KÖZTERÜLETEK NÖVÉNYZETE

A közterületeken alkalmazott növénytípusok közül a legnagyobb jelentőségűek:

- vertikális szempontból a fasorok és magasabb cserjék
- horizontális szempontból a talajtakarók és lágyszárúak (egynyáriak, évelők).

A nagyobb környezeti kitettség miatt **tűrőképesebb** fajok legyenek választva, mint a magánkertekbe. Az újonnan ültetett fák

- törzsátmérője (1 m magasan mérve) min. 5 cm legyen,
- kikarózása
    - a törzs vastagodását nem akadályozó és
    - a széltörést, törzsdőlést akadályozó módon történjen,
- öntözési lehetőségének kiépítése ajánlott.

Ha öntözési lehetőség nincs, a törzs körüli, kb. 1-2 m átmérőjű talajfelületet úgy rendezzük, hogy az egy alig észrevehető mélyedést („tányért") képezzen, hogy a csapadékvíz oda gyűljön és ott szivárogjon el, ezzel biztosítva a fa vízellátását.

A közterületekre javasolt fajok fölsorolása az utcáknál, ill. a közterek, közparkok, közkerteknél található.

UTCÁK

A fasor

- legyen egységes (egyazon díszfa fajból álljon), ha az út főút
- lehet vegyes (leginkább gyümölcsfák), ha az út mellékutca.

Ha az út/utca

- széles, akkor
    - a zöldsáv elválaszthatja a közutat és a járdát, valamint
    - nagy lombkoronájú faj is telepíthető
- keskeny, akkor
    - kellő szélességű zöldsáv már nem fér el, ezért nem kell erőltetni a kialakítását
    - csak szűk utcák fásítására alkalmas faj telepíthető, a járdában elhelyezett faverem-rácsba.

A zöldsáv

- ne gyepes legyen, hanem fásszárú talajtakaró vagy alacsony fedőcserjékkel betelepített
- számára csapadékvíz-hozzávezetést biztosítsunk.

Ha a zöldsáv

- felszín alatti (zárt) csatornás vízelvezetés mentén van, akkor magasságban emelkedjen ki az úttest szintjéből
- nyílt árkos vízelvezetés mentén van, akkor arra folyjon a csapadékvíz az úttestről és a járdáról is.

A fásításnál **a közműnyomvonalak vízszintes irányú és magassági figyelembe vétele** is elkerülhetetlen (mind a meglévő utak fásításánál, mind új utcák kiszabályozásánál), mert ez „engedi meg", hogy

- szimpla vagy dupla fasor, illetve
- alacsony vagy magasra növő fák telepíthetők.

Nagyon fontos a fák

- **kifejlődött** kori habitusának figyelembe vétele a tőtávolságuk meghatározásánál, illetve
- számára szabad talajfelület biztosítása (zöldsávban vagy faverem-ráccsal) és a csapadékvíz hozzávezetése vagy öntözés biztosítása,
- törzse körül a fűkasza (nem fűnyíró) **használatának tiltása**, mert az a fakéreg megsértésével a fa pusztulását okozza!

UTCÁKBA JAVASOLT FÁK

A főutakon **fasornak kifejezetten alkalmas fajokat telepítsünk** csak:

Tilia sp.	hárs	(1)
Fraxinus sp.	kőris	(2)
Quercus sp.	tölgy	(3)
Sorbus sp.	berkenye	(4)
Acer sp.	juhar	(5)
Corylus colurna	törökmogyoró	(6)

Termésükkel szemetelő díszfákat (pl. japánakác, vadgesztenye) inkább ne ültessünk, hacsak az nem gyümölcsfa – akkor viszont szedjük le az érett gyümölcsét, hiszen valószínűleg ezért telepítettük. De gyümölcsfákat inkább csak az alsóbbrendű utcákba ültessünk. Színes levelű díszfákat fasornak ne, csak szoliternek (magában álló) ültessünk!

KÖZTEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK

A közterek, közparkok, közkertek a település életének nagyon fontos terei, mert **(szabadtéri) közösségképző és –megtartó erejük van**. Míg az utak a haladást=közlekedést, ezek a megállást=ott-tartózkodást kell, hogy szolgálják.
A település

- belsejében lévők inkább díszítő, pihenő célúak
- külsőbb területein lévők inkább sportolási, rendezvényi célúak legyenek.

A játszóterek mind a belsőbb, mind a külsőbb területeken előfordulhatnak, elképzelhetők.
Ezek a teresedések **rendszerint történelmileg alakultak ki**. Mivel jelenleg sajnos kevesebb lehetőség van újak kialakítására (és sok helyen elég is a meglévő), ezért fontosabb, hogy a már meglévőknél törekedjünk

- a szükséges és lehetséges funkció(k) megtalálására
- a funkció(k) szakszerű kiépítésének és fenntartásának biztosítására.

Ehhez át kell gondolni, illetve föl kell mérni

- a potenciális használók igényeit, számát
- az igényelt és indokolt használat típusát/típusait, időszakát/időszakait és intenzitását.

Kialakításuk vagy felújításuk esetében mindenképpen javasolt szaktervező igénybe vétele.

KÖZTEREKRE JAVASOLT FÁK

Az utakkal, utcákkal ellentétben e területeken inkább a **szoliternek alkalmasabb fajokat telepítsük**:

Fagus silvatica 'Atropunicea'	vérbükk
Liriodendron tulipifera	tulipánfa (nem liliomfa!)
Carpinus betulus	közönséges gyertyán
Platanus hispanica	juharlevelű platán
Padus avium	májusfa

TEMETŐK

A temetők „jó-léte" nagyon fontos **az identitástudat megtartása** érdekében. A temető lehetőség szerint minél tájbaillesztettebb legyen, a sírok elhelyezésénél kerüljük a zsúfoltságot. Az elhagyott sírkövek méltó elhelyezésére alakítsunk ki emlékparkot vagy a működő temető egyik részén, vagy – ha van - a régi temetőt újítsuk föl kegyeleti parkként. A régi sírköveket és föliratait megfelelő fenntartással őrizzük meg (erre lehetőség szerint biztosítsunk anyagi fedezetet az önkormányzat költségvetéséből vagy támogatók adakozásából) – ez is egy közösségképző tevékenység lehet. A temetőkben található egyedi értékek (haranglábak, világháborús emlékművek, síregyüttesek, régi kutak, kapuk, kriptá k stb.) megőrzésére kiemelt figyelmet fordítsunk. A temetőkben egységes növényzet telepítése nem feltétlenül szükséges, de a sírok „hátteréként" lehetőleg homogén gyepfelület szolgáljon minél kevesebb burkolattal. Esetleg a ravatalozóhoz vezessen egységes fasor a főbejárattól. A temető főbejáratánál legalább az átlagosan szükséges gépkocsi-mennyiség számára legyen parkoló kialakítva és legyen biztosított az öntözés.

SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

A sajátos építményfajták azok a jellemzően közterületeken megtalálható, közlekedési, hírközlési, közmű- és energiaellátási, vízellátási és vízgazdálkodási, bányászati tevékenységgel összefüggő műszaki berendezések, valamint katonai célú építmények, amelyek létesítésekor egyéb, az adott műtárgyakra jellemző követelmények kielégítésére is szükség van. Ezek elhelyezésekor ugyanúgy **figyelembe kell venni a településképet**, mint bármilyen más műtárgy vagy építmény elhelyezésénél. Törekedni kell arra, hogy minden **új elektromos vagy távközlési vezeték** ne légvezetékként, hanem **terepszint alatti földkábelként** valósuljon meg. Ha ez nem megoldható, akkor azt a már meglévő oszlopokra és mindenképpen egy oldali vezetéssel kell megvalósítani (a lehető legkevésbé csúfítsák a településképet). Az egyéb műtárgyak (pl: energiaellátási, hírközlési kapcsolószekrények) elhelyezésénél gondoskodni kell arról, hogy azok épületek, kerítések szerkezeteibe vagy azok takarásába kerüljenek, illetve szükség esetén növényzettel való takarásukat is biztosítani kell.

SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK: HIRDETÉSEK REKLÁMTÁBLÁK

A községben jelenleg nem jellemző a hirdetések, reklámtáblák zavaró megjelenése, így településkép formáló hatásuk csekély.
Azonban tendenciaként megfigyelhető az ilyen jellegű városépítészeti elemek egyre gyakoribb megjelenése a településeken.
Telepítésük esetén az alábbi szempontok figyelembe veendőek:

- illeszkedés és alázat a környező beépítéshez (telepítési helye és mód, anyaghasználat, méretválasztás)
- ízléses kialakítás, részletképzés
- szín és méret tekintetében településképet károsan befolyásoló túlzott dominancia elkerülése
- tervezésükbe és kivitelezésükbe szakember bevonása ajánlott

EGYÉB, JELLEMZŐEN KÜLTERÜLETI BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK - AJÁNLÁSOK

A település teljes külterületén – bár védettség alatt csak korlátozott mértékben áll - **a táj karakterének**, jelenlegi jellemzőinek **megőrzésére** (pl. látványvédelem) **kiemelt figyelmet kell fordítani**. A meglévő természetes és művi tájértékkel bíró elemeket, a táj hagyományos használatához illeszkedően kell - lehetőség szerint - megőrizni. A település közigazgatási területén megtalálható **országos ökológia hálózat által érintett területek, valamint a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek övezetét „településképi szempontból meghatározó területként"** szükséges lehatárolni és kezelni a helyi Településképi Rendeletben.

Az értékek megőrzése érdekében védett területekre új épületek nem építhetőek, míg más területeken a beépítésre kijelölt területeken a hagyományok figyelembevételével, a táj karakteréhez illeszkedő, kellő körültekintéssel megtervezett épületek elhelyezhetőek.

A tájba illesztett épületeknél – legyen az lakás vagy üdülő célú, esetleg gazdasági rendeltetésű épület – különös figyelmet kell fordítani a minőségi anyagok használatára, a helyi építési hagyományok figyelembevételére és az átgondolt, környezetet nem károsító megvalósításra. A külterületi, nem gazdasági, hanem díszítő célú növénytelepítéseknél pedig – szintén a tájjelleg megőrzése érdekében – elsősorban a honos fajok ültetése javasolt.

HELYI ÉS KORTÁRS JÓ PÉLDÁK

Hagyományos beépítésű lakóház felújítása Kékkúton

A meglévő ház értékeit megtartva és a kortárs építészet eszközkészletét felhasználva újították fel az utcavonalon álló, azzal párhuzamos gerincű családi házat.
A hagyományos építőanyagok használatának, az egyszerű tömegformálásnak és a hagyománykövető, letisztult homlokzatképzésnek hála, az épület új formájában is illeszkedik a falusias lakókörnyezetek léptékébe és karakterébe.

Oldalhatáron álló beépítésű lakóház, Ajkarendek

Attól, hogy házunk újépítésű, még illeszkedhet a település képébe. Tiszteletben tartva a helyi építési szokásokat, hagyományos építőanyagok felhasználásával és egyszerű tömegformálással ez a lakóház kihasználja az oldalhatáros beépítés előnyeit, miközben karakterében és léptékében is illeszkedik a falusias lakókörnyezetekbe.

Orvosi rendelő, Nyárád

A *„Vidéki örökség megőrzése Nyárád Község központjában”* pályázat keretében 2013-ban újították fel az orvosi rendelő épületét, mely korszerű, de visszafogott és a helyi építészeti örökséget is figyelembevevő magatartásával példaértékű mintát ad a helyi épületek korszerű felújítására. A projekt energiahatékonysági elemeket is tartalmaz, mely az épület fenntartását is segíti, miközben karakterében és léptékében is illeszkedik a falusias lakókörnyezetbe.

Felújított, átépített lakóház, Pápadereske

Egy saroktelken, egy korábbi vályog lakóépület helyén 1994-ben korszerű építőanyagokkal teljesen újjáépített lakóház. Az átépítés során az épület modernizálására is sor került a mai kor komfortigényeinek megfelelően. A garázst is magába foglaló melléképület helyén korábban nem állt épület.

A felújítás a korábbi épület értékeit megtartva példamutatóan mutat előképet arra, hogy a hagyományos épületek tömegformálásával és részletképzéseivel is lehet a mai kor igényeinek megfelelő épületet építeni (felújítani). Zárt kerítésével, arányaival, közterület felé forduló nyílásaival követi a településkép történeti hagyományait.

1. Egyszerű hagyományos – utcára merőleges gerincű tömegforma, szimpla, de igényes anyaghasználattal
2. Tornác kortárs újraértelmezése egy régi épület bővítéseként
3. Épített kerítés és épület összhangja egy épület kortárs felújításában

4. Felújított épület, felújított tornáccal
5. Finom anyaghasználat
6. Települési környezetre finoman reagáló új kortárs kereskedelmi épület, elegánsan elhelyezett reklámfelületekkel

7. Egyszerű eszközökkel felújított épület, visszafogott anyaghasználattal
8. Igényesen felújított ablak
9. Igényesen felújított ablak finom részletekkel

1. Visszafogott, hagyománytisztelő anyaghasználattal felújított épület
2. Visszafogott, hagyománytisztelő anyaghasználattal felújított tornác

3. Szakszerű részletekkel modernizált épület.
4. Egyszerű tömegformálás, helyi hagyományokra épülő anyaghasználattal

5. Igényesen karbantartott épület
6. Finom anyaghasználat a részletek szintjén

1. E köztéri szobor a méltó emlékezés megható és szép példája a kerítésével, sőt burkolatával együtt is
2. Élő és élettelen "egybeforrása" (kár, hogy ezzel egymást tönkreteszik)
3. Egy igen szép, mutatós diófa

4. Az útmenti keresztek mindig megőrzésre méltó értékei a településképnek
5. A településkép hangulatos elemei a - már eltűnőfélben lévő - "beszélgetős" kispadok (akkor lenne élettelibb, ha az épület és a járda közötti zöldsávban növényzet lenne)
6. Egy-egy öreg kút hangulatos eleme lehet a településképnek, ha rendben van tartva

1. A lankás oldalú gyepes árkok sokkal természetközelibbek és jobban mutatnak, mint a burkoltak
2. A széles utcák tesznek lehetővé ilyen szép és változatos faültetéseket

3. Bár halgazdaság, mégis egy szép, tájképi tónak is "elmenne"
4. Az orgona ültetése, - mint a vidéki kertek egyik hagyományos bokra, - mindenképpen ajánlható, akár szimpla, akár teltvirágú fajta

5. Hangulatosan növényesített közterület a község településközponti részén
6. A lakóház előtti rendezett közterület jót tesz a településképnek

1. Az áldozatokra való emlékezés egy egyszerűségében szép, ritka szép példája (a háttér már kevésbé)
2. Hangulatos látvány az árnyas lelátó mögött kibukkanó templomtorony
3. A patakpart az egyik leghangulatosabb tájképi elem, csak kissé jobban kellene karbantartani

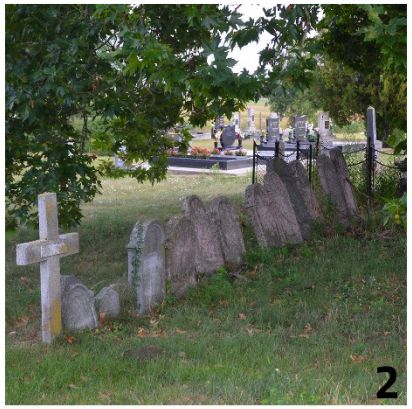

4. Friss és igényes emlékmű az '56-os szabadságharc emlékére
5. Egy szép nyírfa a közterületen
6. Egy rendkívül ritka, védendő örökzöld (kaliforniai gyantáscédrus) a temető régebbi részén

1. A lazán elhelyezett sírkövek kellő intimitást adnak a síroknak, ellentétben a zsúfolt elhelyezéssel
2. Megható és illő a régi sírkövek megőrzése, különösen, ha azok méltóképpen, egy kegyeleti parkrészben kerülnének elhelyezésre
3. A köztér egyik igényesen kivitelezett részlete

4. A gumiapokból való kivitelezés ellenére egy jó minőségű és rendezett, többcélú sportpálya
5. Változatos növénykiültetés a polgármesteri hivatal előtt
6. Egy megőrzendő Haidekker-kerítés és a mögötte lévő mályvacserje is jó sövénynövény választás

7. A rózsa és a pálmaliliom (yukka) is jó választás közterületi dísznövény céljára (csak a betoncső nem kéne)
8. Halottainkra való emlékezethez méltó gyönyörű szoliter platán a temető közepén
9. A szokatlanságával feltűnő, de igen szép fejfa

FORRÁSOK

A Településképi Arculati Kézikönyvben szereplő fotókat jellemzően a szerzők - *Nádai Brigitta, Szabó Árpád, Rácz Bálint, Takács Tekla* – készítették. A szerzők Bujdosó Judit, Czirják Ágnes és Tokaji Károlyné egyes fotóit, illetve a Lechner Tudásközpont által biztosított mintafotókat is felhasználták.
A címlpon 11., 20. és 21. oldalon található légifotókat a Civertan Bt. szolgáltatta.

A 9. oldalon található történeti térképek forrásai: www.mapire.hu; illetve a Budapest Főváros Kormányhivatala, Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály nyilvános adatbázisa.
A 12. oldalon és a 18. oldalon szereplő ábrák a szerzők munkái.
A 28-29. oldalon lévő ábrák a Lechner Tudásközpont által a Településképi Arculati Kézikönyvek készítéséhez rendelkezésre bocsátott rajzai közül lettek kiválasztva.
A 36. oldalon található kertépítészeti tervi példa Dalányi László: Környezetarchitektúra c. könyvéből származik (Mezőgazda Kiadó, 1998.).

A Településképi Arculati Kézikönyv készítése során felhasználtuk a település adatszolgáltatása révén megkapott hatályos településrendezési tervek jóváhagyott és alátámasztó munkarészeit, valamint a jogszabályban meghatározott, érintett államigazgatási szervek véleményeit és adatszolgáltatását.

A kézikönyv készítésekor felhasználtuk Meggyesi Tamás hagyományos lakókörnyezeti kultúrákra vonatkozó kutatásainak eredményeit.

MEGRENDELŐ

NYÁRÁD Község Önkormányzata
8512 Nyárád, Kossuth u. 1.
www.nyarad.hu- +36 89/340-623
Pajak Károly László polgármester
Bujdosó Judit megbízott főépítész - kozossegi.foepitesz@gmail.com

SZÖVEG, FOTÓK

Nádai Brigitta okleveles táj- és kertépítész mérnök
Rácz Bálint okleveles településmérnök
Esztergályos Tünde okleveles építészmérnök
Takács Tekla építész hallgató
Szabó Árpád DLA okleveles építészmérnök

BETŰTÍPUS

Titillium

KÉSZÜLT

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényhez kapcsolódóan, kormányzati támogatással

NYOMDAI PÉLDÁNYOK FELELŐS KIADÓJA

NYÁRÁD Község Önkormányzata

minden jog fenntartva

Nyárád – Budapest / 2017.